

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Мария Петрова Видолова – Софийски университет „Св.Кл.Охридски“,
Стопански факултет

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в Област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, Професионално направление 3.8. „Икономика“, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“

Автор: Марсел Боде

Тема: „Финансови последици и ефективност на задачите на националните одитни органи в рамките на политиката на сближаване на Европейския съюз“

Научен ръководител: проф. д-р Виржиния Желязкова, катедра „Финанси“ ВУЗФ

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 244 от 30.09.2019 г. на Ректора на Висше училище по застраховане и финанси доц. д-р Григорий Вазов съм определена за член на научното жури във връзка с процедура за защита на дисертационен труд на тема „Финансови последици и ефективност на задачите на националните одитни органи в рамките на политиката на сближаване на Европейския съюз“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“. Автор на дисертационния труд е Марсел Боде – докторант на самостоятелна подготовка към ВУЗФ катедра „Финанси“, с научен ръководител проф. д-р Виржиния Желязкова от катедра „Финанси“, ВУЗФ.

В структурно и съдържателно отношение рецензията е разработена в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ и стандарта за формата и съдържанието на рецензиите и становищата при провеждане на публична защита на дисертационни трудове. Взети са предвид традициите и добрите университетски и академични практики в рецензентската дейност.

Предадените от докторанта материали включват документи по представен опис: 1. Актуална автобиография по европейски образец; 2. Копие на дипломата за придобита образователно-квалификационна степен „магистър“; 3. Копие на заповед № 486/17.12.2018 г. за зачисляване в докторантура; 4. Копие на заповед № 242/25.09.2019 г. за отчисляване от докторантура; 5. Копие на протокол № 52/24.09.2019 г. от заседание на обучаващата катедра по чл. 38, ал.3 от Правилника за приемане и обучение на докторанти във ВУЗФ; 6. Списък и копия на публикациите по темата на дисертационния труд – 6 броя; 7. Справка за научните и

научно-приложните приноси в дисертационния труд; 8. Справка за изпълнение на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3. 8. Икономика; 9. Дисертационен труд; 10. Автореферат; 11. Заповед №244/30.09.2019 г. за определяне на научно жури за защита на дисертационния труд. Докторантът е приложил 3 бр. публикации, свързани с темата на дисертацията /статии в списания /.

2. Кратки биографични данни за докторанта

От 2015 г. до момента докторантът е одитор в камарата на Люксембург към Европейската сметна палата. През 2014 г. е бил представител от страна на Германия в групата на одиторите към интер регионалната съюзна програма „Централна Европа“. От 2009 до 2014 г. е бил външен одитор към европейския регионален фонд за развитие. През 2012-2013 г. М. Боде е външен одитор в групата за регионално развитие и градска политика към Европейската комисия. От 2005 г. до 2007 г. докторантът е старши одитор в областта на финансовите услуги към KPMG – Мюнхен. През периода 2005-2005 г. заема последователно длъжности като младши одитор и одитор в KPMG Берлин и Ню Йорк. Работил е във Волксбанк и Ландесбанк и като вътрешен одитор в Ernst & Young Лайпциг. Г-н Боде е дипломиран експерт-счетоводител и сертифициран одитор. Притежава магистърска степен по международен бизнес и икономика /Германия/, както и магистърска степен по бизнес администрация /Испания/.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Авторът обосновава много добре актуалността на проблема в контекста на динамично променящата се политика на сближаване на Европейския съюз в рамките на процеса на европейска интеграция. Същото се потвърждава и от факта, че повече от една трета от общите разходи на ЕС са посветени на тази област на политиката. Освен че тази политика се явява катализатор за инвестиции, придобиващи все по-голямо значение при съфинансиране на публичните инвестиции, същевременно тя е и компенсаторен механизъм при определяне на националните и регионалните инвестиции след икономическата и финансова криза. Политиката на сближаване на различни нива и сфери на дейност е свързана с наличието на подходяща и ефективна система за управление и контрол не само от финансова гл.т., но и откъм качествените аспекти с оглед постигане на дългосрочните стратегически цели на ЕС. Структурирането на одитните органи е важен етап от укрепването на системата за управление и контрол върху изпълнението на бюджета на ЕС, като се явява и съществен елемент от цялостната система за защита бюджета на ЕС от недопустими разходи. Тяхната дейност е изключително

важна и в контекста на изследване ефективността на работата им и влиянието върху цялостното ниво на увереност на кохезионната политика на ЕС.

Авторът си поставя конкретна и добре обоснована цел – да даде отговор и професионална експертиза /в качеството му на одитор в различни органи и комисии към ЕС/ относно ролята на националните одитни органи за утвърждаването на стабилна система за управление и контрол върху предоставяните средства по линия на политиката на сближаване.

4. Познаване на проблема

Дисертацията и авторефератът свидетелствуват за много добро познаване на теоретичната и концептуална рамка на политиката на сближаване /в т.ч. регионалните икономически подходи и вариантите на структурната политика/, пречупено през призмата на правилата за управление и одитните стандарти. Докторантът познава в дълбочина функциите и отговорностите на националните одитни органи, като същите са анализирани за различните програмни периоди. Компетентно се оценява въздействието на одитните органи върху нивото на обезпеченост на разходите в ЕС, както и предизвикателствата при реализиране на одит върху дейността на одитните органи, като авторът подкрепя становището, че формализирането на структурата на одитните органи с ясно разделение на функциите и обезпечаване на независимост на органите за управление и контрол са принос в изграждането на солидна система на управление във връзка с одита на разходите за сближаване.

5. Методика на изследването

Избраната от автора методика на изследване, както и приложените методи допринасят за постигане на поставената цел, както и за адекватен отговор на задачите, поставени в дисертационния труд. Правилно са използвани възможностите на сравнителния анализ, абстракцията, индукцията и дедукцията, анализа и синтеза, прогнозните анализи и др.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е разработен в обем от 212 стандартни страници, от които библиография в обем от 20 стр.

В структурно отношение трудът е съставен от три глави, увод и заключение. В тях последователно са разгледани въпросите, посветени на теоретичния анализ на развитието и финансовите измерения на кохезионната политика, характеристиките на системата за многостепенно управление като модел за прилагане политиката на сближаване, както и ролята на одитните органи в системата за управление в синхрон с концепцията за единен одит и международно приетите стандарти за одит. Задълбочено са анализирани функциите и отговор-

ностите на националните одитни органи и ролята им при оценка нивото на обезпеченост на разходите в ЕС. Авторът обосновава необходимостта от изграждане на солидна архитектура на управление и контрол, която е от жизненоважно значение и същевременно се явява гаранция за ефективното и законно използване на публичните средства. Докторантът представя новата парадигма за осигуряване на увереност за периода след 2020 г. и я извежда като тенденция, свързана с прехвърляне на по-голямо доверие по отношение капацитета на държавите-членки. Направени са общи заключения, свързани с необходимостта от подобрене на законосъобразността на разходите на ЕС и по-голямото използване на националните системи за управление, предвидени за програмния период след 2020 г. Авторът прави сполучлив опит за установяване на дългосрочни тенденции /напр. значителен спад в процентите на грешки в областта на политиката на сближаване, допълнително укрепване на рамката за управление с одитни органи и др. /. В ситуация на намаляващи публични бюджети и алтернативните форми на публична подкрепа, различни от безвъзмездните средства, центърът на вниманието се премества върху използването на финансови инструменти. Авторът отделя специално внимание на типологията и особеностите на финансовите инструменти под формата на директни заеми, гаранции и др., без средствата да се управляват от финансов посредник, при условие че съществуващите инвестиционни механизми трябва да отговарят на целта за подкрепа на инвестиционните дейности и че крайните получатели отговарят на инвестиционните приоритети и на приоритетната ос. Използването на подобни инструменти от държавите-членки цели унифициране на механизма, свързан с политиката на сближаване, което само по себе си е предизвикателство пред одитните органи. Сериозният брой позовавания, както и ясно изразеното авторово становище по разглежданите проблеми не оставят съмнение относно достоверността на материала. Прави впечатление огромния брой анализирани регламенти, директиви и стандарти във връзка с подкрепа на авторските тези.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

1. Дисертацията е посветена на изключително актуален от гл.т. състоянието и перспективите в развитието на кохезионните политики и в същото време недостатъчно изследван и адаптиран към момента проблем, особено като се има предвид влиянието на финансовите кризи и неизбежната еволюция на функциите и отговорностите на одитните органи. В този смисъл бихме могли да оценим като приносен момент факта, че дисертантът не само сравнява миналото и настоящото, но включва и поглед в бъдещето и критично оценява предложената бъдеща правна уредба, приложима за одитните органи.

2. В рамките на осъществения задълбочен теоретико-методологически и сравнителен анализ на регулациите и тяхното приложение се прави връзка между изпълнението на поверените на одитните органи задачи и изпълнението на бюджета на ЕС в рамките на кохезионните политики, както и между работата на одитните органи и структурата на управление. Постигнатите изследователски резултати могат да послужат за доразвитие на нормативната рамка и да се включат в институционалната дискусия за проектирането на системата за управление и контрол, приложима за програмните периоди след 2020 г. В този смисъл те са предназначени за широк кръг професионална аудитория. Проучен е впечатляващ обем научна литература по проблема.

3. Темата на дисертационния труд е формулирана много добре. Изследователската теза е добре развита. Основната цел и задачите на дисертационния труд са прецизно изведени и отразяват извършената изследователска работа на докторанта. Приложената методология на изследването се отличава с комплексността си, както и с полезността си от гл. т. изискванията на практиката. Изследването е задълбочено, добре аргументирано и добросъвестно. Стилът на дисертацията е много добър и прецизен по отношение на специализираната методология. В структурно отношение е налице логическа последователност, както и е извършена голяма по обем работа във връзка с осъщественото изследване. Анализите са коректни, препоръките обосновани и произтичащи от получените резултати в хода на изследването. Докторантът демонстрира умения за задълбочен и аргументиран анализ, обобщения и критично мислене.

4. Определен теоретико-приложен принос представляват препоръките във връзка с унификация на системите за управление и контрол на програмите за сближаване и целите за постигане на регионална конкурентоспособност и заетост, поради настоящите им регионални и национални различия.

5. Направените от докторанта аргументирани препоръки биха могли да послужат на държавите-членки при структуриране на одиторската работа и възлагането на одиторските функции, както и за планиране на необходимите финансови и човешки ресурси. От своя страна, националните одитни органи могат да използват резултатите от проучването, за да планират и разпределят правилно одиторската работа и да формулират стабилна одитна стратегия. Дисертацията също може да бъде полезна за законодателните органи, като резултатите могат да се вземат предвид в законодателната дискусия, с оглед изготвяне на бъдещи законодателни предложения. Работата по темата може да бъде доразвита и надграждана, с оглед значимостта на изследваните от докторанта проблеми.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантът има три самостоятелни публикации на английски език, свързани с темата на дисертационния труд, от общо 9 публикации посочени в автореферата:

1. Статия, посветена на функциите и отговорностите на националните одитни органи в рамките на кохезионната политика за програмните периоди 2007-2013, 2014-2020 и 2021-2027, където докторантът разглежда значението на политиката на сближаване, ролята и отговорностите на одитните органи в качеството им на независим контролен орган при използването на средства от ЕС /предвид значимостта на бюджета на структурните фондове в рамките на общия бюджет на ЕС/, като прави оценка на съответствието със системата за управление и контрол през различните програмни периоди и оценява потенциалните бъдещи изменения на функциите на одитните органи за периода 2021-2027 г.

2. Статия, в която авторът прави преглед на използваните финансовите инструменти в цялостната структура на управление през програмните периоди 2007-2013 г. и 2014-2020 г. и акцентира върху изграждането на по-систематичен и по-взискателен подход в дейността на националните контролни органи. Докторантът поставя въпроса за изграждане на по-силна правно обвързваща рамка, гарантираща спазването на правилата с оглед функционирането на една адекватната система за управление и контрол.

3. Статия, която разглежда проблемите, свързани с приложението на финансови инструменти с цел по-доброто използване на бюджетните средства на ЕС. Авторът справедливо отбелязва, че във времена на свиване на публичните бюджети, се увеличава значението на алтернативните форми на обществена подкрепа, особено за кохезионните политики, където използването на финансови инструменти непрекъснато нараства през последните два програмни периода. Независимо от съществуващите предимства на използваните финансови инструменти в сравнение с безвъзмездните средства все още се наблюдават редица недостатъци в начина на изпълнение, като основният акцент за практикуващите е намирането на баланс във връзка с промените в правните разпоредби за програмния период 2014-2020 г.

Разглежданите в посочените публикации проблеми в голяма степен отразяват резултатите от дисертационния труд и са ценни за научната и социална практика.

9. Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания

Докторантът е изпълнил минималните национални изисквания за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ в професионално направление 3.8. „Икономика“.

10. Лично участие на докторанта

Считам, че проведеното дисертационно изследване, авторефератът, както и приложените публикации са лично дело на докторанта. Формулираните приноси и получени резултати също са негова лична заслуга. Докторантът добросъвестно е цитирал огромен брой регламенти, директиви, научна литература по изследвания проблем, както и документи на Европейската сметна палата, което ми дава основание да заключа, че в оценявания дисертационен труд няма наличие на плагиатство. Постигнатото като резултати от дисертационното изследване, както и във връзка с цялостната организация и логистика по време на докторантурата безспорно се дължат и на компетентното ръководство на научния ръководител – проф. д-р В. Желязкова.

11. Автореферат

Авторефератът е с обем от 42 стр. и включва кратко представяне на основните моменти на дисертационния труд. Авторефератът е изготвен съобразно изискванията на съответните правилници и отразява основните резултати, постигнати в дисертационния труд.

12. Критични забележки и препоръки

Нямам критични бележки по дисертационния труд. Като забележка мога да отбележа излишната раздробеност /като точки и подточки в съдържанието на дисертационния труд/.

В порядъка на препоръка, мисля че ще бъде много добре дисертантът да приложи резултатите от изследването и изводите в резултат на задълбочения сравнителен и теоретичен анализ като се включи в работни групи, свързани с изграждане архитектурата на управление и контрол в тясна връзка с дейността на националните и наднационални одитни органи – в синхрон с концепцията за единен одит и международно приетите стандарти. Последното неизбежно е свързано с усъвършенстване методологията на одитната дейност и дообогатяване на сега действащите процедури в съответствие с указанията на ЕК, ключовите изисквания и международно признатите одиторски стандарти.

13. Лични впечатления

Не познавам кандидата и нямам лични впечатления, но от представените материали придобих много добро впечатление относно неговите професионални качества и развитие.

14. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Научните и научно-приложни приноси, свързани с резултатите от дисертационното изследване могат успешно да бъдат приложени при по-нататъшно усъвършенстване и надг-

раждане на регулаторната рамка и утвърдените одитни стратегии, при усъвършенстване на одитната методология и при извършването на последващи прегледи на качеството на одитната дейност както в националното законодателство, така и в Европейското законодателство.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за неговото прилагане. Представените материали и дисертационни резултати съответстват на специфичните изисквания на Правилника за приемане и обучение на докторанти във Висшето училище по застраховане и финанси.

Дисертационният труд показва, че докторантът Марсел Боде притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по професионално направление 3. 8. Икономика, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научни изследвания. На основание изложеното в рецензията, считам че докторантът притежава необходимата квалификация и професионална компетентност и разработената дисертация представлява творческо постижение, чиято тематика, обобщения и препоръки имат безспорно значение за теорията и практиката на одитната дейност.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от рецензираните дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Марсел Боде в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление 3. 8. Икономика; докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“ .

1.11. 2019 г.

Рецензент: .....
Проф. д-р Мария Видолова